

GDK: GDK 43:971(045)=163.6

Varstvo gozdov pred požarom, mednarodni kolokvij Preventivni požig

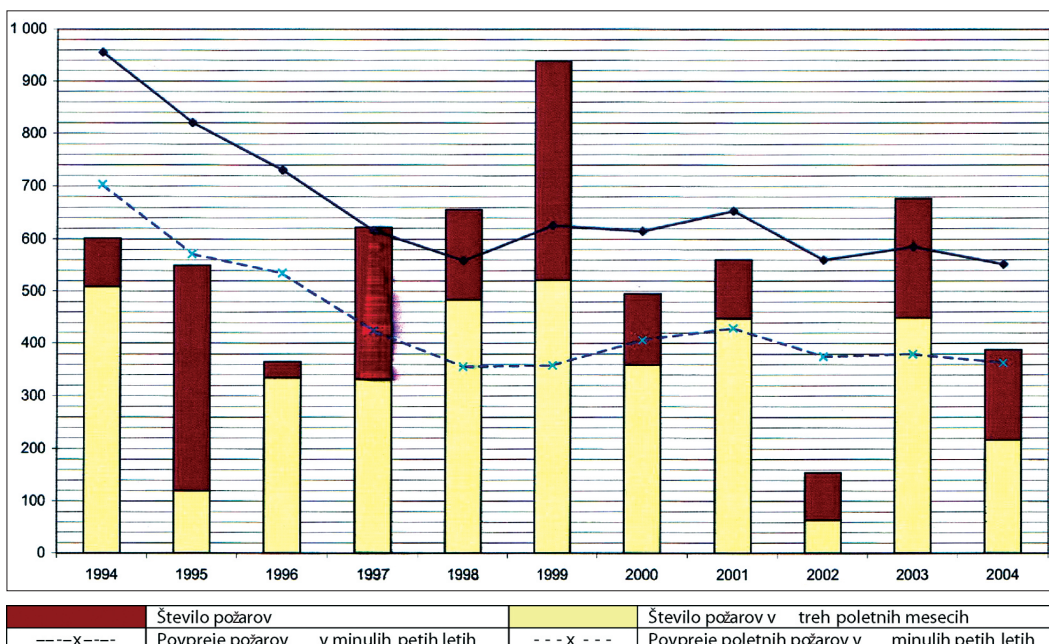
Jošt JAKŠA*

V času od 23. do 26. novembra 2008 sem se na podlagi poziva Ministrstva za obrambo, Uprave za zaščito in reševanje in v organizaciji Gasilske zveze Slovenije udeležil mednarodnega kolokvija Preventivni požigi, ki je bil v okviru dvostranskega sodelovanja med Republiko Slovenijo in Republiko Francijo organiziran v Bastii na Korziki. Kolokvij je vsebinsko nadaljevanje izobraževanja, ki je bilo septembra 2008 namenjeno proti požarom, in je opisano v reviji Gasilec, oktober 2008.

Korzika je otok v Sredozemskem morju, ki leži južno od francoske obale in zahodno od Italije. Stalno naseljenih prebivalcev je okoli 250.000, površina pa znaša 8.682 km. Ocenjena dolžina obale je 1000 km, Površje je pretežno gorato, 86 % otoka zavzema gorat svet, 14 % pa priobalne ravnice. Najvišji vrh je 2.710 m visok Monte Cinto. Na otoku je več kot 70 vrhov, višjih od 2000 m. Povprečna višina otoka je 568 m. Večja

naselja so predvsem ob obali, notranjost otoka pa je gorata in slabo poseljena. Kar 90 odstotkov površine otoka je porasle z rastlinjem, ki je v poletnih mesecih potencialna nevarnost za hitro širitev požarov v naravi. Leta 2003 je na Korziki pogorelo več kot 20.000 ha. Za primerjavo s Slovenijo, ki ima 20.000 km², je bil leta 2003 obseg gozdnih površin nekaj več kot 2.000 ha. Po letu 2003 se letni obseg požarov zmanjšuje, kar je med drugim tudi posledica načrtnega dela in izvajanja preventivnih ukrepov. Bistvo je v sodelovanju vseh služb, in sicer gasilcev, gozdarjev, lokalnih skupnosti, okoljskih služb in lokalnega prebivalstva. Leta 2006 so pripravili enoten Program zaščite gozdov in naravnega okolja pred požari za obdobje 2006–2012. Glavni cilji programa so:

* J. J., univ. dipl. inž. gozd, Višji gasilski častnik I. st., Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, Ljubljana

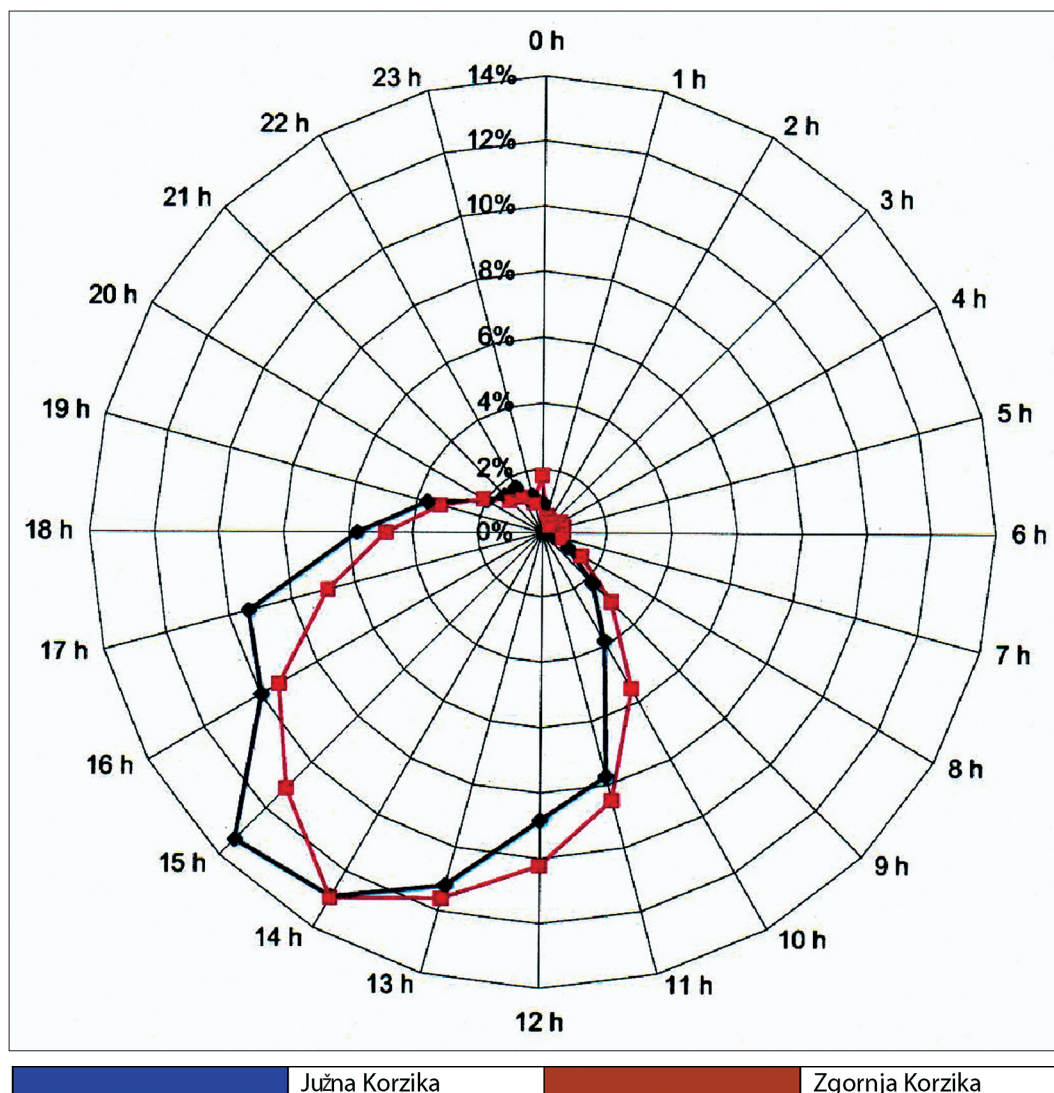
Graf 1: Število gozdnih požarov v Zgornji Korziki za obdobje 1994–2004

Gozdarstvo v času in prostoru

zmanjšanje števila in obsega gozdnih požarov in drugih požarov v naravnem okolju, varovanje zavarovanih območji in varovalnih gozdov, zaščita prebivalstva in premoženja ljudi. Program predpisuje pripravo lokalnih programov, določa celostno načrtovanje preventivnih ukrepov, ukrepe v kmetijstvu. Eden od ukrepov za zmanjševanje opožarjenih površin so tudi preventivni požigi, ki so bili vodilna tema kolokvija.

Kolokvij je potekal v organizaciji Generalnega sveta Haut-Corse (Zgornje Korzike), departmajske Uprave za gasilstvo in pomoč. Kolokvija so se ude-

ležili predstavniki služb za gašenje in reševanje ter gozdarjev s celotne Korzike, sredozemskega dela Francije, Katalonije, Švice in Slovenije. Kolokvij je bil razdeljen v dva dela. V ponedeljek, 24. novembra, so po svečanem odprtju, ki so se ga udeležili zvezni poslanec in predsednik generalnega sveta Haut-Corse g. Paul Giacobbi, prefekt in direktor Civilne zaščite za Haut-Corse g. Hervé Bouchaert in predsednik združenja županov Haut-Corse g. Ange-Pierre Vivoni, predstavniki francoskih služb, ki sodelujejo v varstvu pred požari v naravi (gasilci, civilna zaščita in gozdarji), predstavili

Graf 2: Delež časov vžiga požarov v naravnem okolju za Korziko

Slika 1: Posledice gozdnih požarov

svoje izkušnje pri uporabi ognja – preventivnega požiga, kot sodobnega orodja pri varstvu pred požari v naravi.

Morda ne bo odveč pojasniti namen preventivnih požigov. V času, ko je požarna ogroženost naravnega okolja najmanjša, se po skrbnem načrtovanju in temeljiti pripravi v pisarni in na terenu izvede preventivno požiganje predvidenega prostora. Namen požiga je, da se v času majhne požarne ogroženosti naravnega okolja in pod stalnim nadzorom odstrani naravna goriva, ki bi v primeru vžiga brez nadzora lahko pomenila nevarnost za širjenje in intenziviranje požara. Preventivno požiganje torej preprečuje kopičenje goriva, ki bi nekoč ob morebitnem vžigu privedlo do katastrofalnih posledic. Ne le ogroženost okolja, že samo dejstvo, da so pri preventivnem požigu gasilci navzoči od vžiga do pogasitve, je bistvena razlika od dejstva, da pri požaru pridejo na kraj intervencije od časa vžiga s časovno zakasnitvijo. Pri načrtovanju preventivnega požiga si moramo ogledati teren, kjer je treba izpolniti posebne

obrazce in na ortofotoposnetek vrisati površino, predvideno za preventivni požig. Terenskemu ogledu sledi kabinetna priprava. Pri terenskemu in kabinetnem delu sodeluje pooblaščen strokovnjak za uporabo kontroliranih požigov, ki je lahko gasilec ali gozdar. Po kabinetni pripravi in usklajevanju z lokalno skupnostjo je treba pripraviti površine, ki se jih bo v tekočem letu preventivno požgalo. Preventivno požiganje vodi usposobljeni gasilec, ki ima ob sebi pooblaščenega strokovnjaka za uporabo kontroliranih požigov, izurjeno moštvo in dovolj vozil z ustrezno količino vode. Nekaj opreme in moštva je vedno v rezervi, če bi slučajno preskočil ogenj in bi se požar nekontrolirano širil. Najprej je treba očistiti potencialno čelo preventivnega požiga, po potrebi tudi z ognjem. Nato se, če so za to izpolnjeni vsi pogoji, prižge ogenj. Ogenj se prižiga tako, da se upošteva smer širjenja ognja, smer želene širitve ognja in gibanje preostalih članov ekipe, ki prižigajo ogenj. Širjenje ognja in vremenske podatke je treba stalno nadzorovati. Po končanem

Slika 2: Posledice gozdnih požarov

preventivnem požigu je treba dodobra pregledati požarišče, pogasi morebitna mesta tlenja in po potrebi postaviti požarno stražo.

Pri načrtovanju in izvedbi preventivnih požarov moramo slediti zaporedju dogodkov:

NAČRT → KONTROLA → ODOBRITEV →
PRIPRAVA → KONTROLA → IZVEDBA →
KONTROLA → POROČILO

Pri dolgoročnem načrtovanju preventivnih požarov je treba spoštovati tudi naslednja pravila:

- pripraviti je treba letne načrte in urnike;
- sodelovanje in usklajevanje med vsemi partnerji mora biti sprotno in temeljito;
- treba je zagotoviti potrebna finančna sredstva;
- v procesu lahko sodelujejo le tisti, ki so za to usposobljeni in so opravili trening;
- pri načrtovanju površin za požig se vedno sodeluje z gozdarsko službo in pridobi njihovo soglasje;

- sodelovati je treba z lastniki površin, kmeti in pastirji na območju načrtovanega požiga;
- potrebno je soglasje naravovarstvenih ustanov in upravljavcev zavarovanih (zaščitениh) površin;
- pred vsakim preventivnim požigom je treba obvestiti javnost in medije.

Pri odločanju za preventivni požig sta predvsem dva tipa površin, ki jih bomo požgali: to je visoki gozd z bujno pritalno vegetacijo (slika 1) in s travnjem oz. grmovnicami porasla površina (slika 2). Za vsak tip preventivnega požiga je potreben prilagojen pristop k načrtovanju in izvedbi. Seveda se pri načrtovanju preventivnih požigov srečujemo s težavami, ki so povezani z varstvom in ohranjanjem narave. Čeprav se zavedamo, da z omejeno škodo preprečujemo nastanek mnogo večje škode, moramo upoštevati nekaj omejitev, paziti na zavarovane in ogrožene živalske in rastlinske vrste. Za ogenj so najbolj občutljive ptice in mala divjad, predvsem v času poleanja in vzreje mladičev. Zato se pri načrtovanju pre-

ventivnih požigov izogibamo času, ko je za ptice ali malo divjad (poljski zajec) čas reprodukcije. Seveda se pri tem srečujemo tudi z odporom fundamentalnih naravovarstvenih organizacij, kar je treba reševati v procesu pridobivanja mnenj in verifikaciji odločitve prek služb lokalne samouprave in državnih služb.

Pri dan je bil poseben poudarek namenjen predstavitvi praktičnih in raziskovalnih izkušenj, ki jih imajo na področju preventivnih požarov Korzičani, korziški gasilci in šola za gasilce iz Garda. Če na kratko strnemo predstavitve prvega dne, so vsi predavatelji poudarili, da morajo biti za uporabo ognja, kontroliranega preventivnega požiga, izpolnjeni minimalno naslednji pogoji:

- zakonske osnove, ki dovoljujejo uporabo preventivnega požiga in ognja za protipožar in predpožar, ki sta vsebinsko podobno nadaljevaje preventivnih požigov;
- načrtovanje preventivnih požarov se načrtuje celostno, za daljše obdobje in v sodelovanju gasilcev, gozdarske službe in lokalne skupnosti;
- načrtovanje preventivnega požiga lahko opravi le posebej za to usposobljen in izšolan kader, ki je lahko gasilec ali gozdar. Usposobljenost je priznana na nacionalni ravni;
- načrtovanje preventivnih požigov mora potekati v tesnem sodelovanju in s soglasjem lokalne skupnosti (župana) in ob trajnem in intenzivnem ozaveščanju javnosti ter lastnikov gozdov in drugih negozdnih parcel, ki so lahko predmet preventivnega požiga;
- za uspešno delo je potrebno dobro sodelovanje z lastniki gozdov in zemljišč, ki jih bodo preventivno požgali;
- za načrtovanje je potrebno: dobra kabinetna priprava, predpriprava na terenu ter previdna izvedba ob za to primernih vremenskih razmerah (le v določenem delu leta, ko je najmanjša požarna ogroženost naravnega okolja);
- ob izvajanju preventivnih požarov morajo biti dela opravljena pred začetkom požarne sezone, to je do začetka poletja;
- strokovnjaki za uporabo kontroliranih požigov (preventivni požig, predpožar in protipožar) se morajo stalno izobraževati; teoretično in na praktičnem usposabljanju. Zelo pomembna je

izmenjava izkušenj, ki jih različni strokovnjaki (pooblaščenci) pridobivajo v različnih okoljih in pri različnih nalogah. Po opravljenem usposabljanju se morajo strokovnjaki za podaljševanje licence udeleževati obnovitvenih tečajev vsakih pet let;

- za uporabo oz. izvajanje protipožarov je odgovoren vodja izvajanja požiga – intervencije;
- za izvedbo mora biti moštvo dobro izurjeno, teoretično poučeno, v dobrem psihofizičnem stanju in opremljeno s primerno opremo;
- vsaka ekipa, ki izvaja preventivni požig, mora biti opremljena z opremo za spremljanje vremena (veter, temperatura, zračna vlaga);
- pomembno je poznati in upoštevati (spoštovati) hierarhijo odločanja in vodenja.

Izvedba preventivnega požiga je hkrati najboljši mogoči trening gasilskega moštva in celotne ekipe. Resnične razmere, ki se ustvarijo med preventivnim požigom, omogočajo, da moštvo deluje enako kot v intervenciji. Moštvo se sreča z ognjem, vročino, gibati se mora v dimu, spoznava lastnosti posameznih vrst goriva, opazuje zakonitosti širjenja ognja, spoznava posameznikovo reakcijo na nevarnost in obremenitve, vadi v uporabi radijskih zvez in gasilne tehnike, pridobiva in preizkuša telesno vzdržljivost. Če preventivni požar uporabljamo tudi za vroči trening gasilskih enot, kar je optimalna kombinacija izvedbe preventivnega požiga, je po informacijah francoskih gasilcev cena za 1 hektar površine od 130 € do 150 €, v kar pa je všteto zgolj nadomestilo za gasilce v času treninga (usposabljanja), ki ga v Franciji plačujejo prostovoljnimi gasilcem.

Svoje izkušnje na področju preventivnih požigov so prikazali tudi gasilci iz Katalonije (Španija), ki so se leta 2003 začeli usposabljati za preventivne požare ob pomoči francoskih kolegov. Sedaj preventivne požare izvajajo tudi sami in njihove izkušnje so enako pozitivne kot francoskih kolegov. Gosta, ki sva prihajala iz Slovenije in Švice, sva predstavila področje in problematiko varstva pred požari v naravi in ukrepanje ob požaru v najinih državah, in sicer vsak s po 20-minutno predstavitvijo.

Predstavljen je bil tudi evropski raziskovalni projekt Paradox, v katerem sodeluje 35 partnerjev iz 16 držav, med njimi tudi s Slovenije (Gozdar-

ski inštitut Slovenije). Paradox temelji na štirih predpostavkah:

- iz sredozemskega prostora požari ne bodo izginili;
- ogenj je lahko orodje za gospodarjenje s prostorom;
- problem je nalaganje goriv v naravi;
- določiti je treba lestvico tveganja.

Paradox poudarja pomen razvijanja orodij za simulacijo požarov, evidenco gorljive snovi (goriv), pospešuje prenos znanja, evaluacijo politik varstva pred požarom v naravnem okolju in pomen stalnega izobraževanja strokovnjakov.

Drugi dan kolokvija je bil namenjen delavnici na temo preventivnih požigov, kjer so udeleženci v vodeni razpravi povedali svoje izkušnje, mnenja, predloge in zadržke, ki se povezujejo z uporabo preventivnega požiga kot učinkovitega orodja za zmanjševanje tveganja požarov v naravi. Večina razpravljavcev je poudarila pozitivne izkušnje, ki pa so plod več kot 20-letnega načrtnega dela. Poseben poudarek je bil na sodelovanju z lokalno skupnostjo in urbanističnim urejanjem okolja ter pozidavo v požarno ogroženem naravnem okolju. Na koncu so nam prikazali opremo in orodje za gašenje in požiganje v naravnem okolju, ki je v rabi v Franciji in Kataloniji. Kot zelo ugoden dobavitelj, ki ima tudi kakovostno opremo je bilo s strani organizatorjev in katalonskih gasilcev predstavljeno podjetje Vallfirest. Kolokvij se je zaključil z zavezo o nadaljnjem sodelovanju in izmenjavi izkušenj.

Preden bomo v Sloveniji začeli z načrtovanjem kontroliranih požarov kot orodjem za preventivno dejavnost (preventivni požig) in orodjem

na intervenciji (proti požar, pred požar), bomo morali ustrezno popraviti predpise, izšolati vodilni in operativni kader in zagotoviti medresorsko sodelovanje gasilcev, gozdarjev, lokalnih skupnosti, lastnikov površin in naravovarstvenih organizacij. Če ne bodo zagotovljena in izpolnjena vsa izhodišča, se uporaba kontroliranih požarov lahko obrne sama proti sebi in tistim, ki jo načrtujejo in izvajajo. Za začetek gasilci poenotimo terminologijo na področju načrtovanih požarov, tako da bomo vsi govorili isti jezik in razumeli enak pomen besed. Hkrati se moramo zavedati, da je preventivno požiganje le droben segment celotne preventivne dejavnosti, ki nikakor ne more nadomestiti drugih ukrepov, njihovo redno izvajanje in načrtovanje. Lahko je le nadgradnja preostalih preventivnih ukrepov in v pravi kombinaciji zagotavlja večji skupni učinek.

Za konec še dve zanimivosti, ki sta povezani s Korziko. Ajaccio je rojstni kraj francoskega generala in cesarja Napoleona Bonaparta (* 15. avgust 1769, Ajaccio, Korzika, Francija, † 5. maj 1821, Sveta Helena), ki se je rodil v korziški plemiški družini. Slovencem je Korzika ostala žal v tragičnem spominu zaradi letalske nesreče douglasa DC-9, v kateri je 1. decembra 1981 izgubilo življenje vseh 173 slovenskih turistov in sedem članov posadke, ki so se z Inex-Adrio Avioprometom peljali na počitnice. Leta 2008 je bila odmevna in uspešna akcija Uprave za zaščito in reševanje, s katero so območje nesreče očistili ostankov. V pogovoru z domačini je bila omenjena akcija prepoznana kot zelo pozitivna in je pripomogla k prepoznavnosti Slovenije.